

บทที่ ๒

ทฤษฎีว่าด้วยสิทธิของเอกชนในทางด้านทรัพย์สินตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นจะเป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผนและสงบสุข ก็จะต้องมีกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่คอยควบคุมการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายเกิดขึ้นเพราะความต้องการของสังคมและเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงถือได้ว่ากฎหมายเป็นสิ่งสูงสุด (Suprematic du droit) ซึ่งทุกคนจะต้องเคารพและปฏิบัติตาม มิใช่เฉพาะแก่ราษฎรหรือประชาชนเท่านั้น แม้บัญญัติกฎหมายเองและบุคคลอื่นทุกคนไม่ว่าจะดำรงตำแหน่งใดจะต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย หรือที่เรียกว่า rule of law or rige du droit

สังคมซึ่งรวมกันเป็นรัฐจะประกอบไปด้วย คนแดน พลเมือง และอำนาจอธิปไตย นั้น ก็จะมีกฎหมายเป็นบทบังคับที่จะใช้กับพลเมืองของรัฐ กฎหมายที่เป็นแม่บทสำคัญของรัฐ คือ กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นบทบัญญัติสูงสุดของบรรดากฎหมาย เป็นที่มาของกฎหมายทั้งหลาย อธิปไตยของกฎหมายตั้งอยู่บนรากฐานของบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายต่าง ๆ และเสรีภาพของทุกคนนั้น ได้รับการรับรองให้มีอยู่โดยกฎหมายรัฐธรรมนูญ การกระทำต่างๆ ในการบริหารหรือการปกครอง (acts adminitratifs) จะใช้ได้ก็ต่อเมื่อไม่ขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญ อำนาจนี้เป็นอำนาจพิเศษของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่มีอยู่เหนือกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งลักษณะพิเศษของกฎหมายรัฐธรรมนูญนี้ ก็จะมีบทบังคับหรือบทลงโทษ sanction ซึ่งบางประเทศ ก็จะมีศาลพิเศษหรือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญคอยพิจารณาวินิจฉัยว่าบทกฎหมายใดบ้างที่ออกมาขัดกับรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับเพื่อที่จะยกเลิกกฎหมายนั้น หรือบางครั้งก็ให้บทกฎหมายนั้นเป็นโมฆะ เพื่อควบคุมให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม, สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ
ภาค ๑ ความนำทั่วไปคณะกรรมการสัมมนาและวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า ๗๘
๒ เรื่องเดียวกัน: หน้า ๗๘.

หลักการและแนวความคิดในการบัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้น กล่าวโดยทั่วไป ในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ มีพื้นฐานแห่งแนวความคิดของลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ลัทธิเสรีนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการปกครองโดยกฎหมาย (The rule of law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดแห่งลัทธิปัจเจกชนนิยมซึ่งน่าจะเป็นที่มาของแนวความคิดทั้งมวลด้วย*

แนวความคิดต่าง ๆ ดังกล่าวได้ปรากฏเป็นหลักการสำคัญต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญไทยแก่^๒

- (๑) หลักประกันสิทธิ เสรีภาพ
- (๒) หลักการคุ้มครองทรัพย์สินส่วนบุคคล
- (๓) หลักการแบ่งแยกอำนาจปกครอง
- (๔) หลักการห้ามบุกรุกทางการเมือง และ
- (๕) การรับรองเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

แนวความคิดตามรัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ นี้ มีแนวความคิดสืบเนื่องมาจาก "กฎหมายธรรมชาติ" (Natural law) โดยถือว่าสิทธิเหล่านี้เป็น "สิทธิธรรมชาติ" (Natural Right)

กฎหมายธรรมชาติ หมายถึง กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐ และใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเทศะ ที่เกิดของกฎหมายธรรมชาตินี้นักปราชญ์มีความเห็นแตกต่างกัน บางท่านเห็นว่าเกิดจากธรรมชาติ บางท่านเห็นว่าเกิดจากพระเจ้า บางท่านเห็นว่าเกิดจากความรู้สึกนึกคิดยึดชอบของมนุษย์ลักษณะสำคัญ ๓ ประการคือ ใช้ได้ทุกเวลา ใช้ได้ทุกแห่ง อยู่เหนือกฎหมายของรัฐ^๓

*ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน, "รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย" วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๗, : หน้า ๑๓๓.

^๒เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔

^๓กมล พลวัน, ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสนประชาชาติ, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : หน้า ๕ - ๒๑.

แนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาตินี้มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน เช่น เห็นว่ากฎหมายธรรมชาตินี้มีพื้นฐานมาจากหลักที่ว่า ทุกสิ่งเกิดขึ้นตามสมควรเป็นเช่นนั้น เพลโก และอริสโตเติล คำนึงถึงกฎหมายตามธรรมชาติว่าเป็นเสมือนวินัย ซึ่งมนุษย์ต้องประพฤติให้สอดคล้องกับสิ่งนี้ เพื่อจะได้กระหนักรั้งถึงคุณความดีส่วนตัวและคุณความดีทั่วไป ทางด้านโรมัน เช่น ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero) ๑๖-๔๓ ก่อนคริสตกักราช นักสุนทรพจน์ นักเขียนและนักกฎหมายที่มีชื่อเสียงสมัยโรมันได้กล่าวว่า "มีกฎหมายที่แท้จริง มีเหตุผล ที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติ อันไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และมีอยู่ชั่วกาลนาน"

จากแนวความคิดเรื่องกฎหมายธรรมชาตินี้เองได้ทำให้เกิดความคิดเกี่ยวกับสิทธิธรรมชาติ เป็นขดสืบเนื่องตมา โดยมีแนวคิดอยู่ว่า มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้า ซึ่งเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์ สิทธิเหล่านี้ไม่อาจโอนให้แก่กันได้ และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิที่จะหาความสุข และรัฐทั้งหลายอาจจะต้องกระทำทุกอย่าง เพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้เต็มที่ วิธีการเช่นนี้ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นสัตว์โลกที่ไร้เหตุผล ยอมรับว่าเป็นหลักที่ดี และเชื่อว่าทำให้มนุษย์อยู่ในสังคมอย่างสันติ และมีความสุข

ในสมัยกรีกอยู่ในระยะรุ่งเรือง ประชาชนในนครรัฐกรีกได้รับการรับรองซึ่งสิทธิสำคัญของประการ เช่น สิทธิในการพูดเท่าเทียมกัน (Isogoria) และสิทธิในความเสมอภาคกันตามกฎหมาย (Isonomia)

นักปราชญ์กลุ่ม Stoic ซึ่งเป็นนักทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ เชื่อว่า สิทธิธรรมชาติเป็นสิทธิอยู่กับมนุษย์ทุกคนและตลอดไป ไม่ใช่สำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนทุกสถานที่ต่างได้รับ

^๑ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๕ - ๒๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๕ - ๒๐

^๓ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๕ - ๒๐

^๔ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๕ - ๒๐

John Locke ซึ่งเป็นนักการเมืองที่ต่อต้านกษัตริย์ และต้องการจะกำจัดอำนาจกษัตริย์ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ "The Letter for Toleration" (ค.ศ. ๑๖๘๘) ย้ำถึงสิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพและสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ซึ่งบุคคลทรงทั้งหลายถูกผูกพันตามกฎหมายธรรมชาติ มีหน้าที่ที่จะต้องให้การยอมรับนับถือสิทธิเหล่านั้น* และต่อมาปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้รับรองสิทธิของประชาชน ที่สำคัญ ๆ คือ "มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยมีความเป็นอิสระและมีสิทธิเท่าเทียมกัน" วัตถุประสงค์ของสมาคมทางการเมืองทุกแห่ง ก็คือการรักษาไว้ซึ่งสิทธิตามธรรมชาติและโอนกันมิได้ของมนุษย์ สิทธิดังกล่าวนี้ก็คือสิทธิในเสรีภาพแห่งทรัพย์สิน ความปลอดภัย และการต่อต้านการกดขี่ ซึ่งยอมรับว่าสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิที่ล่วงละเมิดมิได้^๒

ปฏิญญาแสดงสิทธิ (LES DECLARATION DES DROITS) ในศตวรรษที่ ๑๘ และที่ ๑๙ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นแนวทางว่าเป็นแบบของปัจเจกชนนิยมที่เข้าใจว่า รัฐเป็นศัตรูที่สำคัญแห่งเสรีภาพของบุคคล ปฏิญญาเหล่านี้ยืนยันความเป็นอิสระของบุคคลเท่าที่เกี่ยวกับรัฐ มีการส่งเสริมความสำนึกในตนเองและเคารพนับถือปัจเจกชน และที่ว่า "ปัจเจกชน มีความสำคัญยิ่งกว่ารัฐ" ก็เป็นข้ออ้างที่รุนแรง และสิ่งสำคัญในขณะนั้นได้แก่การป้องกันระบบทรราชย์ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รัฐธรรมนูญในยุคดังกล่าวนี้ จึงมีความมุ่งหมายแก่ทางการเมือง มิได้มุ่งหมายในทางเศรษฐกิจแต่ มุ่งหมายสละคุ้มครองเสรีภาพและความเสมอภาคทางการเมือง และมีได้มุ่งหมายคุ้มครองความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ^๓

ต่อมาในสมัยศตวรรษที่ ๒๐ เนื่องจากความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การแพทย์ และการคมนาคมก้าวหน้ามากขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากแล้ว เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์แน่นแฟ้นยิ่งกว่ากาลก่อน ขอบเขตของสังคมจึงกว้างขวางมากขึ้นทุกวัน และองค์กรทางสังคมก็มีลักษณะการจัดตั้งที่ละเอียด และรัดกุมขึ้นตลอดเวลา ฉะนั้น ลักษณะความสัมพันธ์ของสังคมปัจจุบัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่คนหนึ่งไม่ว่าจะดีหรือร้ายก็ตาม

* เรื่องเดียวกัน : หน้า ๘ - ๒๐

^๒ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๘ - ๒๐

^๓ ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน, "รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย" วารสารกฎหมาย

หาได้มีผลจำกัดเฉพาะตัวบุคคลนั้นรวมทั้งครอบครัวเขาเท่านั้นไม่ แต่มักจะมีผลกระทบกระ-
 เทือนถึงสังคมส่วนรวมด้วยเสมอไป เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคมมีความแน่น
 แน่นมากเช่นนี้ รวมตลอดถึงความเจริญทางการศึกษาและวัฒนธรรม ความคิดเกี่ยวกับความ
 จำเป็นจะก่อ รวมนี้ออกและเอื้อเพื่อเอื้อแก่กันจึงมากขึ้น กล่าวได้ว่าความแน่นแฟ้นในความ
 สัมพันธของชีวิตในสังคม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญแห่งปัจจุบัน และจากพื้นฐานของวัฒนธรรม
 เช่นนี้ เป็นเหตุให้เกิดแนวความคิดสังคมนิยมขึ้น ซึ่งถือว่าคนในสังคมต้องแบ่งงานกันและร่วม
 มือกัน เพราะทุกคนมีประโยชน์เกี่ยวพันกันทั้งสิ้น แนวความคิดสังคมนิยมก็เป็นเหตุให้พื้น
 ฐานของแนวความคิดแห่งรัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ ๒๐ มีลักษณะขยายขอบเขตจากรัฐธรรมนูญ
 ทางการเมืองไปสู่รัฐธรรมนูญทางเศรษฐกิจ โดยเพิ่มความมุ่งหมายในคำคุ้มครองความเสมอ
 ภาคทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง นอกจากความเสมอภาคและเสรีภาพทางการเมืองแล้ว*

๑๑. สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประวัติศาสตร์สากล

ก่อนศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นของนักทฤษฎี เอกชนมีเพียง
 สิทธิครอบครองและสิทธิไร้สอยเท่านั้น จึงมีโคมิหลักประกันเพราะอาจถูกยึดความอำเภอใจได้
 แต่เมื่อถึงศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ เนื่องจากอิทธิพลของแนวความคิดปัจเจกชนนิยมกับลัทธิเสรีนิยม
 จึงมีความเห็นกันว่า กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิคามธรรมชาติของมนุษย์ชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับสิทธิเสรีภาพอื่น ๆ หากไร้เกิดขึ้นเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นเช่นนั้นไม่ กรรมสิทธิในทรัพย์สินจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ รัฐหรือเอกชนจะละเมิดมิได้ เจ้าของทรัพย์สินจึงอาจไร้สอยทรัพย์สินนั้นหรือสละทิ้งไปเสียได้ตามอำเภอใจ กฎหมายของรัฐไม่อาจก้าวก้าวไปได้ ยิ่งกว่านั้นการให้คุ้มครองทรัพย์สินเอกชน ยิ่งถือเป็นที่หมายของรัฐและรัฐบาลอีกด้วย ความคิดเช่นนี้เป็นที่แพร่หลายภายหลังปฏิวัติฝรั่งเศส เช่น ปฏิกฎแห่งสิทธิมนุษยชนมาตรา ๒ ก็กล่าวอย่างแจ่มชัดว่า "กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิคามธรรมชาติของมนุษย์" และมาตรา ๑๗ กำหนดว่า "กรรมสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะละเมิดมิได้ การละเมิดกรรมสิทธิ์จะกระทำมิได้เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งสาธารณะคามที่กำหนดในกฎหมาย และให้ชดเชยค่าทำขวัญตามสมควร เสียก่อนแล้ว" ความคิดเช่นนี้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปมาตลอดจนสิ้นศตวรรษที่ ๑๙ แต่ความคิดเช่นนี้ปรากฏในภายหลังว่ามักจะมีผลเสียแก่สาธารณประโยชน์ และมักจะเป็นโอกาสอันง่ายที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอย่างมากอันเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กิน

* เรื่องเดียวกัน : หน้า ๓๒ - ๓๓

ซึ่งเป็นหัวใจแห่งความมั่งคั่ง เมื่อที่คนตกอยู่ในมือของคนจำนวนน้อยเพื่อแสวงหาประโยชน์อันไม่สมควร ก็มักจะกระทบกระเทือนต่อการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐานของประชาชนทั่วไป และเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สร้างความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ ดังนั้น ความคิดเช่นนี้จึงไม่เป็นที่ยอมรับของรัฐธรรมนูญนานาประเทศในปัจจุบัน*

รัฐธรรมนูญในศตวรรษที่ ๒๐ ให้ความสำคัญกับแนวคิดใหม่เกี่ยวกับกรรมสิทธิในทรัพย์สินว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินไม่เพียงแต่เป็นสิทธิชนิดหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ชนิดหนึ่งด้วย แนวความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นจากความเห็นชอบของนักปราชญ์ฝรั่งเศสท่านหนึ่งชื่อว่า Leon Duguit ซึ่งปฏิเสธกรรมสิทธิในทรัพย์สินว่าเป็นสิทธิตามธรรมชาติชนิดหนึ่งของมนุษย์ แต่เห็นว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินจะคงมีอยู่ เนื่องจากหน้าที่ตามสังคมชนิดหนึ่ง (Social Function) หนึ่งเจ้าของกรรมสิทธิในทรัพย์สินจะไร้ประโยชน์เพื่อประโยชน์ของตนเองเท่านั้นหาได้ไม่ แต่ต้องปฏิบัติความภาระที่มีต่อสังคมอีกด้วย ดังนั้นเจ้าของต้องไร้ประโยชน์นั้น ถ้าไม่ไร้ประโยชน์และเสียประโยชน์แก่สาธารณะแล้ว รัฐบาลก็อาจแทรกแซงได้ ภายใต้ความเห็นเช่นนี้ ทรัพย์สินบุคคลจักต้องเป็นประโยชน์แก่สังคมด้วย จึงจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย

๒. สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประวัติศาสตร์ไทย

สำหรับประเทศไทยแนวความคิดในค่านเสรีภาพ สิทธิของบุคคล และสิทธิในทรัพย์สินนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย คือจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมีกล่าวไว้ว่าอยู่หลายแห่ง ถึงทางด้านการรักษาสิทธิของราษฎรนั้น ในเรื่องกรรมสิทธิส่วนตัวบุคคล ในทรัพย์สินทุกชนิด และสิทธิที่จะสืบมรดกในทรัพย์สินนั้น ๆ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้คุ้มครองรักษาสิทธิเหล่านี้ เช่น จารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้กล่าวไว้ว่า "เมืองสุโขทัยนี้ดี ในบ้านมีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองไม่เอาจอบในไพร่รูทาง" "ใครใคร่รุ่งชั่วไปคำ ชีมาไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ"

*ดร. อุกฤษ มงคลนาวิน, "รัฐธรรมนูญกับเศรษฐกิจของไทย" วารสารกฎหมายฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ (๑ มกราคม ๒๕๓๓) : หน้า ๔๐

๒ เรื่องเดียวกัน : หน้า ๔๑

๓ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช "ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง" คุณพาทะ เล่มที่ ๒ ปีที่ ๑๑ (กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔) หน้า ๔๘

พระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยทรงมีหน้าที่ในการปกครองหลายอย่าง หน้าที่ที่จะให้ราษฎรเป็นสุข ปรากฏตามหลักฐานว่า ทรงกระทำทั้งในทางส่งเสริมและด้านระงับ คือ ส่งเสริมการอาชีพต่าง ๆ ที่จะให้ราษฎรอยู่ดี งามดี และระงับการเบียดเบียน เช่น การยึดทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของตน หรือการเก็บภาษีอากรอันเป็นภาระหนัก จารึกพ่อขุนรามคำแหงไว้กล่าวถึง การสร้างเรือกลสวนไร่นา การชลประทาน หลักฐานทางวัตถุที่ยังเหลืออยู่ก็ปรากฏเป็นถนนหนทาง และสระน้ำ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างสมบัติให้เกิดสุขแก่ราษฎร ส่วนทางด้านระงับก็มีข้อความในศิลาจารึกกล่าวไว้ เช่น "เจ้าเมืองม. เอาจกอบในไพร่ภูทาง" ที่เรียกว่า จังกอบ (จกอบ) คือ เก็บชักสินค้าเป็นส่วนลด หรือเก็บเงินเป็นอัตราตามขนาดยานพาหนะซึ่งขนส่งสินค้า เมื่อผ่านด่านขนอม จึงเป็นภาษีที่เก็บจากสินค้าราชาเข้า ซาออก และสินค้าที่ผ่านเขตเมืองสุโขทัย ซึ่งตามศิลาจารึกได้บัญญัติให้ยกเว้นการเก็บภาษีชนิดนี้อย่างชัดเจน

ในสมัยอยุธยา ระบอบการปกครองของกรุงศรีอยุธยา เป็นระบอบการปกครองซึ่งพระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจเป็นต้นต้น ทั่วทุกสิ่งในสมัยอยุธยาจึงเป็นสังคมที่ขึ้นอยู่กับพระมหากษัตริย์โดยตรง และในสมัยอยุธยาที่เองเป็นสมัยที่เริ่มระบอบศักดินา และได้ใช้ศักดินาเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลายาวนานหลายร้อยปี จนถึงปัจจุบันนี้ยังมีได้เลิกไปโดยหมดสิ้นทีเดียว ผิดกันแต่ว่าศักดินาในปัจจุบันนี้เป็นเรื่องของประเพณี มิได้มีผลทางกฎหมายหรือเกี่ยวข้องกับสิทธิหน้าที่คน

กฎหมายลักษณะทรัพย์สินของยุคอยุธยานั้น หากถึงเกี่ยวข้องกับเรื่อง "ศักดินา" อยู่ด้วยโดยจะสรุปได้ว่า

*เรื่องเดียวกัน : หน้า ๔๔

๒. ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, "สังคมสมัยอยุธยา" ประวัติศาสตร์และการเมือง, หนังสืออ่านประกอบพื้นฐานอารยธรรมไทย โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘ : หน้า ๕๓ - ๕๔

*อ้างถึง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยอยุธยา, เมษายน ๒๕๑๐ : หน้า ๓๓ - ๓๕ ในศาสตราจารย์ อจร สุทธิานิช, "ฐานันดรไพร่" ประวัติศาสตร์และการเมือง, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘ : หน้า ๑๑๘

๑) ที่ดินทั้งในและนอกกรุงศรีอยุธยาเป็นของพระเจ้าอยู่หัว หากแต่ให้ราษฎร
ทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่ภายใต้ที่ราษฎรไม่. หลักการที่ว่าที่ดินเป็นของพระเจ้าอยู่หัวนั้นเป็น
หลักการกำหนดไว้เพื่อความปลอดภัยของบ้านเมือง เพราะถ้าที่ดินเป็นทรัพย์สินไม่มีเจ้าของ ชาว
ค่าง้าวซึ่งมีกำลังอุกสาหะและกำลังเงินมากกว่าเขายึดถือเอาเป็นของเขา เมืองไทยก็คง
กลายเป็นเมืองจีนเมืองฝรั่งไปหมด

๒) พื้นอกเมืองหลวงอย่าให้เป็นทะเลเปล่า ให้นายอำเภอร้อยแหวงและนาย
อกรจักษ์คนเขาอยู่ดูรักษาเป็นไร เป็นสวน ปลูกต้นไม้ยืนต้นไว้ ให้อากาศให้ร่มเย็นหนึ่งพัน
กว่านั้นเป็นอากรหลวง

๓) เมื่อผู้ใดก่อสร้างเรือนสร้างบ้านและบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ไปผู้ ท่านให้
เจ้าหน้าที่เขียนฎีกาโอนคดีให้ไว้แก่ผู้ก่อสร้าง

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น ก็ได้รับเอากฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาที่เรียกว่า "พระ
ราชศาสตร์" อันอ้างถึงพระธรรมศาสตร์ฉบับของพระมนูเป็นแม่บท แต่ฉบับเหล่านั้นก็ได้ถูกชำระ
แก้ไขและคงสูญหายไป พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงโปรดเกล้าฯ ให้มี
การชำระตัวบทกฎหมายทั้งปวงเสียใหม่ ให้ถูกต้องความเป็นธรรม ใน พ.ศ. ๒๓๔๗ (ค.ศ.
๑๗๖๖) โดยรวบรวมคัดลอกเอาจากสำเนากฎหมายที่บรรดาตุลาการหรือเจ้าหน้าที่อาลักษณ์ได้
คัดลอกไว้ไว้ศึกษาเป็นการส่วนตัวทั้งแก่สมัยรับราชการอยู่ก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา ให้อาลักษณ์
ชุบเส้นหมึก ๑ ฉบับ ไว้ห้องเครื่องฉบับหนึ่ง ไว้หอหลวงฉบับหนึ่ง ณ ศาลหลวงสำหรับอุทฺ
ฉบับหนึ่ง ปกตราพระราชสีห์และพระคชสีห์ บัวแก้วทุกเล่มเป็นสำคัญ"

มีกฎหมายที่สำคัญที่ควรระทรวายและนำศึกษา คือ พระอัยการอาญาหลวง ซึ่งประ
กาศใช้ใน พ.ศ. ๒๒๔๔ ในสมัยพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอยู่หัว) มีการก่อเคมฮัก เลิกใช้
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ โดยกฎหมายลักษณะอาญา พ.ศ. ๑๒๗๑ บทบัญญัติในพระอัยการอาญาหลวงที่มี
ความสำคัญที่ควรทรวายในกรณีนี้คือ เรื่องการจับจองที่ดินในกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จได้กล่าวโดย
ชัดแจ้งว่า "ที่ในแวนแคว้นกรุงเทพมหานคร กรุงศรีอยุธยามหาพิถกนพรัตนราชธานีบุรีรัมย์เป็น
ที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่จะเป็นที่ราษฎรหามิได้....."

*นคร พันธุ์รงค์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์, วิทยุโลก :
โครงการตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยุโลก : หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒

แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าราษฎรจะจับจองเพื่อให้ทำการเพาะปลูกทำไร่นามีได้เลย ในพระอัย-
 การอาญาหลวง อนุญาตให้ราษฎรที่มีความประสงค์จะสร้างเชิงริ้วที่ไร่นาเรียกสวนท่านให้บอก
 แก่เสนา นายระวาง นายอากร ถ้ามันพื้นที่ให้ไปอยู่ที่เรียกสวนไร่นาอันกันสร้างนั้นให้รู้ความมากหรือ
 น้อย ให้เสนา นายระวาง นายอากร เขียนฎีกาโฉนดให้ไว้แก่ผู้นั้นอยู่บ้านนั้น กันสร้างเชิงริ้วที่
 ค่ายนั้นขึ้นใหม่ในปีนั้นไว้เป็นสำคัญ ถ้าแลผู้ใดลักลอบกันสร้างเชิงริ้วเอาแต่เอาใจเองมิได้
 บอกกล่าวแก่เสนา นายระวาง นายอากร ๆ จับได้ก็ตี มีผู้มาฟ้องร้องก็ตี พิจารณาเป็นอีกร้าน
 ใต้ลงโทษ ๖ สถานถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า บังให้ฆ่าตีเสีย ให้เอาอากรที่ยังไว้แฉวนคอประ-
 จาน ๓ วัน แล้วให้ไหมจตุรกุฎ*

การเก็บภาษีจังกอบ ในการเก็บภาษีจังกอบนั้นมีปรากฏในข้อที่ ๑๒๒ ซึ่งกำหนด
 อัตราภาษีและโทษของการหลีกเลี่ยงไว้โดยละเอียดดังนี้

*นายพระชนอนชนบุรี ชูชนอนน้ำ ชนอนบก แห่งใด ๆ ในพระนครหรือชุธยาและจะ
 เก็บจังกอบในสำเภานาวา เรือใหญ่อยู่กิติ หนทางบก หนทางเกวียน หนทางเขาถึงชุนอนใน
 ทานให้เต็มสิ่งของจนถึงสิบ ถัดถึงสิบไซร ทานให้จึงเก็บจังกอบนั้นหนึ่ง ถ้ามีถึงสิบไซร ทานมิให้
 เอาจังกอบนั้นเลย ถ้าผู้ใดเก็บเอาทานให้ใหม่เอาหนึ่งเป็นสอง แลให้ตีด้วยไม้หวาย ๑๕ ทีถ้า
 แลผู้ใดลักลอบเอาสวนสิ่งของอันจะเป็นจังกอบนั้นซ่อนซ่อนหนีไป นายชนอนจับได้ไซร ให้เอาผู้นั้น
 ไซรหรือไว้และให้ใหม่จังกอบอันหนึ่งเป็นสี่ อนึ่ง ถ้าหนีซ่อน นายชุนอนไล่แลคอที่นายชุนอน ๆ
 คอตีมีมากจับทั้งสองข้าง ใหญ่บาศก์จับที่หนีนายชนอนนั้นเสีย ในทานควยดวกหนึ่งแก่ผู้นั้นซ่อน
 ๆ ๑๕ ที แลไว้ใหม่สองลา**

นอกจากนี้ก็มีพระอัยการมรดก ซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์ในการให้สิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับ
 การแบ่งทรัพย์สินมรดก การยกทรัพย์สินมรดก การทำพินัยกรรม และการจัดเก็บมรดกภาคหลวง
 และกฎหมายลักษณะวิวาห์ซึ่งได้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในความสัมพันธ์ระหว่าง
 บุคคลในครอบครัว การเป็นสามีภรรยาตามกฎหมายซึ่งมีที่แตกต่างตรงกันข้ามกับปัจจุบันนี้เป็นอย่าง
 มากคือ การที่กฎหมายยินยอมให้สามีภรรยาได้หลายคนในขณะเดียวกัน แต่ไม่ยินยอมให้หญิงมี
 สามีมากกว่าหนึ่งคน อำนาจการปกครอง การหย่า และทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา"

*ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา, อนุสรณ์ในงานพระราช
 ทานเพลิงศพ พระนาถปริยญา ๒๓ มีนาคม ๒๔๖๖ : หน้า ๔๒

** เรื่องเดียวกัน

*** เรื่องเดียวกัน

จะเห็นว่าตั้งแต่สมัยโบราณมานั้น การปกครองของไทย แม้แต่เดิมจะเป็นการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นผู้ปกครองและเป็นผู้ออกกฎหมายใช้กฎหมายก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์ผู้มีอำนาจนั้นก็ยังคงปกครองราษฎรภายใต้ทศพิธราชธรรม ด้วยเหตุนี้เองปวงชนชาวไทย ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร มีสิทธิเสรีภาพในการประกอบครองทรัพย์สินมีสิทธิในการจับจองที่ดินในการทำมาหากินทำไร่ไถสวนไร่นา และมีสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข แม้ว่าจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์หน้าที่และการจำกัดสิทธิบางประการก็ตาม แต่ประชาชนราษฎรก็มีการดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีความสุขสมบูรณ์

สำหรับประเทศไทยในสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดนั้น ได้พิจารณาแล้วจะเห็นว่าได้มีนิติบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในคำนำท้ายนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ มาตรา ๑๔ บัญญัติว่า "ภายในบทบังคับแห่งกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคนเสถียร ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรมการประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ" (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ มาตรา ๑๔ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๐ (ฉบับชั่วคราว) มาตรา ๒๓ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๕ แก้ไข พ.ศ. ๒๔๙๕ มาตรา ๒๖ กับบัญญัติขึ้นในทำนองเดียวกัน)

๒. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ชอมเขตและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ยอมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การลิมรกรกยอมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการลิมรกรกยอมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำได้นั้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรงเพื่อการโคมาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และของชาติรักษาตัวอันเป็นธรรมแก่เจ้าของที่ดินผู้ทรงสิทธิคามที่ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์บรรคาคที่ได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้นด้วย

การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้าใช้หรือครอบครองอสังหาริมทรัพย์ของบุคคลก็ การโอนกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ของบุคคลมาเป็นของรัฐก็ ถ้ามิใช่ด้วยความยินยอมของบุคคลนั้น จะกระทำได้นั้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะ เรื่อง เพื่อประโยชน์ในการรักษาความปลอดภัยสาธารณะ หรือเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และของชาติรักษาทดแทนอันเป็นธรรมแก่ผู้ได้รับความเสียหายด้วย"

อสังหาริมทรัพย์ที่โคมาโดยการเวนคืนเพื่อการโค ถ้ามิใช่เพื่อการนี้ภายในระยะเวลา

๓. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑

มาตรา ๓๒ บัญญัติว่า "ความในวรรค ๑ และ ๒ เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๙๒ มาตรา ๓๔) การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ จะกระทำมิได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศโดยตรง หรือโดยอ้อมซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อประโยชน์แห่งการผังเมือง หรือประโยชน์ของรัฐอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทำขวัญอันเป็นธรรมแก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิตามที่ระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ บรรดาที่ใดได้รับความเสียหายในการเวนคืนควย"

๔. เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งบัญญัติไว้ใน หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

มาตรา ๒๒ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๓ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

มาตรา ๓๒ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครอง เคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ติ การตรวจคนเคหสถานก็ติ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๓๓ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ชอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การสืบทอดย่อมได้รับความคุ้มครอง สิทธิของบุคคลในการสืบทอดย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการอันเป็นสาธารณูปโภค หรือการอันจำเป็นในการป้องกันประเทศ หรือการใดมาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือเพื่อการผังเมือง หรือเป็นการพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม หรือเพื่อการปฏิรูปที่ดิน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น และต้องชดเชยค่าทดแทนภายในเวลาอันควร แก่เจ้าของตลอดจนผู้ทรงสิทธิบรรดาที่ใดได้รับความเสียหายในการเวนคืนนั้น ทั้งนี้ตามที่ระบุไว้ในกฎหมาย

การกำหนดค่าทดแทนตามวรรคสามให้คำนึงถึงมูลค่า สภาพและที่ตั้งของอสังหาริมทรัพย์ ประกอบกับเหตุและวัตถุประสงค์ของการเวนคืนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคม

อสังหาริมทรัพย์ที่ใดมาโดยการเวนคืนเพื่อการใด ถ้ามิได้ใช้เพื่อการนั้นภายในระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย ต้องคืนให้แก่เจ้าของเดิมหรือทายาท เว้นแต่จะนำไปใช้เพื่อการอื่นตามวรรคสามและโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การคืนอสังหาริมทรัพย์ให้เจ้าของเดิมหรือทายาทตามวรรคห้า และการเรียกคืนค่าทดแทน
ที่ชดใช้ไป ให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

มาตรา ๔๕ บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญให้เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญมิได้

ซึ่งตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๒๐ นี้ ก็เป็นหลักการที่ใช้กันอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ และ
มาตรา ๕ บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้
บังคับมิได้

๓. ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของเอกชน

กรรมสิทธิในทรัพย์สิน ความศักดิ์สิทธิ์แห่งกรรมสิทธิในทรัพย์สิน อันเป็นแนวความคิด
ที่แพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปภายหลังปฏิวัติฝรั่งเศส ในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ นั้น
ต่อมาในศตวรรษที่ ๒๐ ความคิดเช่นนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเห็นว่ากรรมสิทธิในทรัพย์สินต้อง
ประกอบด้วยการะหรือหน้าที่ที่มีต่อสังคม เพื่อป้องกันความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ผลเสียอัน
จะเกิดแก่สาธารณประโยชน์ และเพื่อขจัดปัญหาของว่างระหว่างชนชั้น ภัยเหตุนี้รัฐจึงจำเป็นต้อง
เข้ามาควบคุมและแทรกแซงการใช้สอยทรัพย์สินเพื่อคุ้มครองสังคมส่วนรวมของรัฐ ประโยชน์
ในทางสาธารณชน และเพื่อเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยเพื่อดำรงไว้ซึ่ง
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความเป็นเอกภาพของรัฐ

ข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของเอกชนนั้นพิจารณาจากรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ
และโดยเฉพาะประเทศไทย จะพิจารณาและสรุปได้ดังนี้

๑) รัฐมีอำนาจที่จะยึดหรือริบทรัพย์สินของบุคคลได้ ถ้าหากบุคคลนั้นได้ใช้สอย
ทรัพย์สินของตนในการที่ทำให้เกิดความเสียหายหรือละเมิดต่อบุคคลอื่น หรือทำให้เกิดความไม่
สงบสุขต่อสังคมส่วนรวมของรัฐ หรือทำให้เกิดความปั่นป่วนทั้งในค่านเศรษฐกิจและการเมือง
อันเป็นมาตรการที่รัฐใช้ลงโทษบุคคลอย่างหนึ่ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ให้ความหมายไว้

"ยึด" หมายถึงถือเอาไว้เหนี่ยวรั้ง จับถือเอามารักษา นับถือ

"ริบ" ความหมายทั่วไป หมายถึง การรวมเอาเสียหมดโดยผลการ หรือโดยอำนาจ
กฎหมาย

ในกรณีเช่นนี้ แม้แต่ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนก็ได้บัญญัติให้บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำสิ่งใด ๆ โดยไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ต้องกระทำโดยมิก่ออันตรายแก่ผู้อื่นและการใช้สิทธิก็มีขอบเขตอันจำเป็นเพื่อให้มนุษยชนอื่นทุกคนได้ใช้สิทธิอย่างเดียวกันโดยเสรี และขอบเขตจำกัดเหล่านี้กำหนดขึ้นได้โดยกฎหมาย ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๔ แห่ง Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen 26 August 1789 และการริบทรัพย์สินของบุคคลใด ๆ จะกระทำโดยพลการไม่ได้ ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๗ (๒)^๑

สำหรับประเทศไทยเราก็ได้ยอมรับถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลและได้ให้ความคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่รัฐก็ได้ออกกฎหมายจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคล โดยออกกฎหมายให้รัฐมีอำนาจยึดและริบทรัพย์สินของบุคคลได้ ถ้าหากว่าการใช้สอยทรัพย์สินเป็นการก่อให้เกิดความเสียหายในค่าน้ำต่าง ๆ ทั้งใกล้แล้ว อันเป็นมาตรการในการระงับเพื่อผลในทางป้องกันและปราบปรามและความสงบสุขภายในรัฐกฎหมายที่ได้ให้อำนาจรัฐในการยึดและริบนี้ ใดกัน

ก. ทางกฎหมายอาญา ซึ่งได้บัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง^๒ เพื่อป้องกันและปราบปรามบุคคลผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดความสงบสุขภายในรัฐ ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องยึดและริบทรัพย์สินนี้ได้มีมาแต่ช้านานแล้ว แต่เดิมในกฎหมายเก่าเรียกว่า "ริบราชบาท"^๓ จะกวาดเก็บทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษนั้นจนสิ้นเนื้อประดาตัวเอาเป็นของรัฐทั้งสิ้น ทำลายวงศ์ตระกูลให้สูญพันธุ์อันจะเห็นได้จากพระธรรมศาสตร์ กฎหมายอาญาหลวงกล่าวไว้ในบทที่ ๑ ว่า^๔

"ผู้ใดใจโลกนุก มักทำให้ใจใหญ่ไ้สูงเกินศักดิ์ กระทำให้อันพินอ้าเหลือ บรรดาศักดิ์อันทวนไหนแตกน แลถอยค้ำมิควรเจรเจจ อนุมาเจรจาเขาในระวางราชศัพท์และสิ่งของมิควรประดับเอามาเป็นเครื่องประดับน ทานวณันน้หนงองอาจไหลงโทษ ๔ สถาน คือ บันคอง

^๑ Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen, 26 August 1789 Section 4 ในภาคผนวก ก. และ Section ๗ (๑), (๒) ในภาคผนวก ข. โดยนายคุมพล พลวัน ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ หน้า ๗๗ - ๗๘

^๒ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๘

^๓ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓ ใช้คำว่า "ริบราชบาท" หมายถึงเก็บเอาสิ่งของคนที่ต้องพระราชอาญาเข้าเป็นของหลวง

^๔ บ.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา, หน้า ๕๒

ริบเรือน เขามะพร้าวห้าหวายปอก ธิบราชยาคน แล้วเอาตัวลงหน้าข้าง โหมงจตุรคุณแล้ว เอาตัว
ออกจากราชการโหมงจตุรคุณ นามถวายลวทหนึ่ง ๔๐ ที ๒๕ ที แล้วใส่ทรวงไว้ จ่าไว้ แล้วดอกเสียบ
เป็นโพธิ์ภาคหนึ่งทีไว้"

บทที่ ๒ "ผู้ใดบังอาจลักพระราชทรัพย์ในพระคลังหลวงนอกพระคลังหลวงในท้องโพธิ์ ๔ สดวน
ธาตุ"

ตามกฎหมายเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นโพธิ์ ธิบราชยาจะใช้กับกรณีที่เป็นคดีหลวง โดย
บัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาหลวงเท่านั้น ดังนั้นทรัพย์สินที่ถูกริบจึงตกเป็นของหลวงทั้งสิ้น (คดีราษฎร
จะลงโพธิ์เป็นปรับไหม หรือพิณยกรรมแทน)

ในประเทศทางยุโรป เช่น อังกฤษ ก็มีบทบัญญัติเรื่องริบทรัพย์สินนี้มานานแล้ว โดย
บัญญัติไว้ในเรื่องความผิดประเภท Treason และ Felony ผู้ที่กระทำความผิดเหล่านี้จะก่อ
ถูกริบทรัพย์สินสมบัติ หายาทไม่มีสิทธิที่จะรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดโดยถือว่า เลือดของผู้กระ-
ทำผิดนั้นเสีย (His blood is corrupted) ผู้กระทำผิดจะต้องเสียสิทธิในทางแพ่ง ถือ
ว่าเขาตายไปในกฎหมาย และต่อมาโดยยกเลิกโทษประเภทนี้โดยกฎหมาย Forfeiture
Act, ๑๘๗๐, (๓๓ และ ๓๔ vict, c 23 S.1)"

๒. ทางรัฐประศาสนโยบาย เมื่อมนุษย์เรามาอยู่รวมกันจนเกิดเป็นรัฐขึ้นนั้น
รัฐย่อมมีอำนาจเหนือประชาชนบางประการ รัฐมีอำนาจที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ที่ให้แก่ประชาชน
เพื่อประโยชน์แก่ความเป็นเอกภาพของรัฐความสงบสุขของสังคม เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน
ภายในรัฐและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ เหตุนี้ในบางครั้งรัฐมีความจำเป็นที่จะต้อง
กระทำการใด ๆ อันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยเฉพาะทางค่านทรัพย์สินเพื่อ
ให้การใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลเป็นไปตามสิทธิและหน้าที่ที่มีอยู่โดยถูกต้องตามกฎหมาย กฎ-
หมายที่ตราขึ้นเพื่อจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลให้อยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายอันเป็น
ประโยชน์แก่สาธารณชนทั้งหลายในรัฐ โดยให้รัฐมอบอำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการยึดทรัพย์สิน
ของบุคคลที่กระทำความผิดหรือขัดกอบหมิ่นดูหมิ่นของกฎหมาย ที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์

* เรื่องเดียวกัน

๒ เรื่องเดียวกัน

อ้างอิง Outline of Criminal law by Courtney Stonhope Kenny,
1920, pp. 93 โดย พิพัฒน์ จักรวางกูร, การริบทรัพย์สิน, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แห่งสังคมส่วนรวมของรัฐ ความหลักแห่งความจำเป็นของรัฐ โดยเฉพาะกฎหมายทางค่านาฬิกา
อากร

กฎหมายทางค่านาฬิกาอากรนั้นเป็นกฎหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ เพราะรายได้หลักของประเทศไทยมาจากภาษีอากร ดังนั้นหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องกระทำการเสียภาษีอากรให้รัฐตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญ เปรียบเสมือนกับหน้าที่ที่จะต้องป้องกันประเทศ เพราะภาษีอากรนั้นมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศชาติเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดเสถียรภาพและความมั่นคงภายในประเทศเช่นเดียวกับกับการป้องกันประเทศ ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญของทุกประเทศจึงได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของบุคคลหรือพลเมืองภายในรัฐมีหน้าที่ต้องเสียภาษีอากรตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ฉะนั้นกฎหมายทางค่านาฬิกาอากร อันเป็นกฎหมายมหาชนทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายในการจัดเก็บภาษีอากร รัฐจึงจำเป็นต้องมีอำนาจเหนือบุคคลหรือที่เรียกว่า สภาพบังคับ อันเป็นบทลงโทษบุคคลเพื่อให้ปฏิบัติตาม โดยออกกฎหมายให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหาร ในการยึดทรัพย์สินของบุคคลที่กระทำความผิดกฎหมายทางค่านาฬิกาอากรในการหลบหลีก, หลีกเลี่ยง หรือฉ้อค่าภาษีอากรที่ตนมีหน้าที่ต้องชำระตามกฎหมาย ซึ่งตามประมวลรัษฎากรได้ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหาร ในการยึดทรัพย์สินของบุคคลที่ค้างชำระค่าภาษี เพื่อนำออกขายทอดตลาด เขาอาจใช้เป็นค้ำประกันได้ ตามบทบัญญัติมาตรา ๑๒ แห่งประมวลรัษฎากร^๒

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๐ มาตรา ๕๐ บัญญัติว่า "บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติไว้"

ประมวลรัษฎากร มาตรา ๑๒ บัญญัติว่า "ภาษีอากรซึ่งต้องเสียตามลักษณะนี้ ถ้าเมื่อถึงกำหนดชำระแล้วมิได้เสียให้ถือเป็นภาษีอากรค้าง"

เพื่อให้ได้รับชำระค่าภาษีอากรค้าง ให้เป็นอำนาจของข้าหลวงประจำจังหวัดหรือนายอำเภอโดยเฉพาะที่จะสั่งยึดและสั่งขายทอดตลาดทรัพย์สินของผู้ต้องรับผิดเสียภาษีอากร โดยมีคำร้องขอให้ศาลออกหมายยึดหรือสั่ง แก่สำหรับนายอำเภอนั้น จะใช้อำนาจสั่งขายทอดตลาดได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัด

วิธีการยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สินดังกล่าวในวรรคก่อน ให้ปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยอนุโลม

เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดดังกล่าวแล้ว ให้หักค่าธรรมเนียมกับค่าใช้จ่ายในการยึดและขายและเงินภาษีอากรค้างถ้ามีเงินเหลือให้คืนแก่เจ้าของทรัพย์สิน"

สำหรับกฎหมายศาลการ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๔ แห่งพระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ. ๒๔๖๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศาลการ (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๔๘๗ โดยให้อำนาจแก่พนักงานศาลการ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ มีอำนาจยึดสิ่งของที่ไต่ไต่ หรือได้มาจากการกระทำความผิดตามกฎหมายศาลการไว้ได้

นอกจากกฎหมายทางด้านภาษีอากรแล้ว ยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกมาก เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๔๔ มาตรา ๖๔, ๖๕ ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๑๘ มาตรา ๒๖ ให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดมรดกเครื่องมือเครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่ไต่ไต่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิด^๒ พระราชบัญญัติมาตรการซึ่งดวงวิค พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๓๔^๓

^๒พระราชบัญญัติศาลการ พ.ศ. ๒๔๖๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติศาลการ (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๔๘๗ มาตรา ๒๔ บัญญัติว่า "สิ่งใด ๆ อันจะพึงรับตามพระราชบัญญัตินี้ พนักงานศาลการ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ มีอำนาจยึดในเวลาใด ๆ และ ณ ที่ใด ๆ ก็ได้" ฯลฯ

^๓พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๔๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๑๘ มาตรา ๒๖, มาตรา ๖๔ บัญญัติว่า "ในการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ที่เกี่ยวกับความผิดอาญาให้ถือว่าพนักงานเจ้าหน้าที่เป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๖๔ ทวิ ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดมรดกเครื่องมือเครื่องใช้ สัตว์พาหนะ ยานพาหนะ หรือเครื่องจักรกลใด ๆ ที่บุคคลไต่ไต่หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าไต่ไต่ใช้ในการกระทำความผิด หรือเป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดตาม มาตรา ๑๑ มาตรา ๔๔ มาตรา ๕๔ หรือ มาตรา ๖๔ ไว้เพื่อเป็นหลักฐานในการพิจารณาพิพากษาโทษพนักงานอัยการสังเกตความผิดของคดี หรือจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นของ ผู้กระทำผิดหรือของผู้อื่น เหตุอันควรสงสัยว่าเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่" ฯลฯ

^๔พระราชบัญญัติ มาตรการซึ่งดวงวิค พ.ศ. ๒๔๖๖ มาตรา ๓๔ บัญญัติว่า "เมื่อได้มีหรือเชื่อว่าได้มีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้เกิดขึ้น เนื่องด้วยเครื่องซึ่ง เครื่องดวง เครื่องวิคใด ๆ แล้ว ท่านจะยึดสิ่งนั้น ๆ เสียก็ได้"

พระราชบัญญัติวัดภูมิพิณ พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๔* พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๕๑^๒ พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๔"

*พระราชบัญญัติวัดภูมิพิณ พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๒๔ บัญญัติว่า "ในการปฏิบัติหน้าที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) เข้าไปในสถานที่ผลิตเพื่อการค้าขาย มีไว้เพื่อขายหรือจำหน่าย วัดภูมิพิณ ระหว่างเวลาทำการหรือเข้าไปในพาหนะที่บรรทุกวัดภูมิพิณเพื่อตรวจสอบวัดภูมิพิณ ภาชนะบรรจุวัดภูมิพิณ สมุกัญชี เอกสาร หรือสิ่งใด ๆ ที่เกี่ยวกับวัดภูมิพิณ

(๒) นำวัดภูมิพิณหรือวัตถุที่สงสัยว่าเป็นวัดภูมิพิณในปริมาณพอสมควร ไปเป็นตัวอย่างเพื่อตรวจสอบ

(๓) ตรวจค้น ถัก ยึด หรืออายัดวัดภูมิพิณ ภาชนะบรรจุวัดภูมิพิณ สมุกัญชี เอกสารหรือสิ่งใด ๆ ที่เกี่ยวข้องในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นถึงพระอาทิตย์ตก ในกรณีที่มีเหตุสงสัยว่ามี การกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้

(๔) มีหนังสือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารหรือวัตถุใด ๆ มาเพื่อประกอบการพิจารณาได้ ฯลฯ

พระราชบัญญัติยา พ.ศ. ๒๕๑๐ มาตรา ๕๑ บัญญัติว่า "ในการปฏิบัติหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเข้าไปในสถานที่ผลิตยา สถานที่ขายยา สถานที่นำหรือส่งยาเข้ามาในราชอาณาจักร หรือสถานที่เก็บยา ในระหว่างทำการเพื่อตรวจสอบให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และในการนั้นมีอำนาจนำยาในปริมาณพอสมควร ไปเป็นตัวอย่างเพื่อตรวจสอบหรือในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามี การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ อาจยึดหรืออายัดยาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดดังกล่าว ตลอดจนภาชนะหรือหีบห่อบรรจุยาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ยานี้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีได้" ฯลฯ

พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๔๔ "ในการปฏิบัติหน้าที่ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

(๑) ค้นเคหสถาน สถานที่ หรือบุคคลใด ๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามียาเสพติดให้โทษซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย บัญยาเสพติดให้โทษหรือทรัพย์สินอื่นใดที่ไว้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ฯลฯ"

พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๔๐ เป็นต้น

๒) ยอมให้รัฐเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ใดเมื่อมีเหตุจำเป็น หรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่น เพื่อการสาธารณสุขโลก หรือการอื่นจำเป็นในการป้องกันประเทศ กรณีเช่นนี้จะเป็นการที่บุคคลจำต้องโอนกรรมสิทธิในอสังหาริมทรัพย์ของตนให้แก่รัฐ โดยได้รับค่าตอบแทน แต่เป็นการโอนกรรมสิทธิในทรัพย์สินของคนโดยที่คนมิได้สมัครใจแต่เป็นผลบังคับทางกฎหมาย ปกติแล้วการ โอนซึ่งกรรมสิทธิในทรัพย์สินระหว่างกันนั้นจะเป็นไปคาม กฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนในทางกฎหมายแห่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เคารพถึงเจตนาของบุคคล โดยให้ความเป็นอิสระในการแสดงเจตนาที่จะกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ขึ้นในทางกฎหมาย หรือที่เรียกว่า "หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา" (la Theorie liberale ; l'autonomie de la volonte) หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาเป็นทฤษฎีที่นักปรัชญากฎหมายในสมัยศตวรรษที่ ๑๘ ให้ความสำคัญสนับสนุนเป็นอันมาก โดยมีความประสงค์ที่จะให้บุคคลมีเสรีภาพหลุดพ้นจากข้อบังคับทางสังคม รวมทั้งข้อบังคับต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ต่อมา "หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนา" ก็ได้ถูกโต้แย้งไว้หลายประการ กล่าวคือมนุษย์เมื่ออยู่ในสังคมมีหน้าที่บางประการต่อสังคมนั้น ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ถูกกำหนดจากภายนอกมากกว่าเสรีภาพของมนุษย์เอาไว้ นอกจากนี้ ชีวิตในสังคมยังประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถปล่อยให้ตกอยู่ในอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ไต่แก่วiệcที่เกี่ยวข้องกับสถาบันครอบครัว กรรมสิทธิในทรัพย์สิน และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมรดกเป็นต้น ในเรื่องเหล่านี้สังคมหรือรัฐจำต้องยื่นมือเข้ามาควบคุมเสรีภาพในการแสดงเจตนาของมนุษย์จะปล่อยให้กระทำตามความสมัครใจไม่ได้จึงเกิดเป็นทฤษฎีทางสังคมในการทำสัญญา ผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้คือ Saloilles ตามทฤษฎีนี้มุ่งความสำคัญของสังคมเหนือเจตนาของบุคคล^๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชบัญญัติยาสูบ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๔๐ บัญญัติว่า "ให้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจที่จับกุมและปราบปรามตามพระราชบัญญัตินี้มีอำนาจยึดเอา ต้นหรือยาสูบของผู้กระทำความผิด หรือของผู้ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ รวมทั้งพืชหรือยาสูบนั้น ฯลฯ"

^๒ดร. สุชาบดี สัตกนุศย์ "คำบรรยายวิชากฎหมายแห่งและพาณิชย์เปรียบเทียบ" คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : หน้า ๔

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสวงเจตนานี้ เป็นหลักที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่บุคคลในการแสวงเจตนาโดยถือว่าการแสวงเจตนาของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งแต่เดิมหลักแห่งกฎหมายแห่งจะบัญญัติไว้ในแนวเช่นนี้ โดยป้องกันผลประโยชน์ของปัจเจกชน คือเป็นแบบ Individualistic Convention ต่อมาในปัจจุบันได้เปลี่ยนแนวเป็นป้องกันผลประโยชน์ของทั้งปัจเจกชนและมหาชน คือ เป็นแบบรักษาความเป็นปึกแผ่นของสังคม (Social Solidarity) และป้องกันผู้อ่อนแอกว่า (Protection of the Weak) ซึ่งจะเห็นได้ชัดในเรื่องกรรมสิทธิ์ (Eigentum) จะมีลักษณะเป็นแบบ Social Ownership คือการใช้กรรมสิทธิ์นั้นต้องนึกถึงประโยชน์ของสังคมตลอดเวลา ล้วนเป็นกรรมสิทธิ์ที่มีเงื่อนไขทั้งนั้น ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายซึ่งทางการบ้านเมืองอาจเวนคืนที่ดินไปวางแผนผังเมืองใหม่ หรืออาจจะปฏิรูปที่ดินได้เมื่อคราวจำเป็น จะเห็นว่าการใช้กรรมสิทธิ์นั้นต้องใช้ไม่ให้เป็นอันตรายอันมีสุภาษิตกล่าวไว้ว่า "ใช้ที่ดินทรัพย์สินของท่าน อย่าให้ผู้อื่นเดือดร้อน" (Sic Utere tuo ut alienem non laedas)^๒ และยังต้องถือหลักอีกว่า "ประโยชน์ของมหาชนย่อมอยู่เหนือกฎหมาย (Salus Coperlis Suprema Lex)^๓"

การที่รัฐเข้ามามีครอบงำเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคล โดยเฉพาะการใช้กรรมสิทธิ์นั้น รัฐจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อได้ตราเป็นกฎหมายขึ้น และรัฐจะต้องมีเหตุผล หรือวัตถุประสงค์ ในการตรากฎหมายเช่นว่านี้ ดังเช่นพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๐๘ รัฐก็ได้ให้เหตุผลในการออกกฎหมายนี้ว่า

"ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการเกษตร ที่ดินจึงเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นรากฐานเบื้องต้นของการผลิตทางเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันปรากฏว่าเกษตรกรผู้ทำสูงประสบความสำเร็จเนื่องจากต้องสูญเสียสิทธิในที่ดินและกลายเป็นผู้เช่าที่ดินต้องเสียค่าเช่าที่ดินในอัตราสูงเกินสมควร ที่ดินขาดการบำรุงรักษา จึงทำให้ยี่คราผลิตผลเกษตรกรรมอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรไม่ได้รับความเป็นธรรม และเสียเปรียบจากระบบการเช่าที่ดินและการจำหน่ายผลิตผล ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะความยุ่งยากทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และการเมืองของประเทศเป็นอย่างมาก จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยความที่สุด โดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน เพื่อช่วยให้เกษตรกร

^๑ดร. รองพล เจริญพันธ์, "หลักทั่วไป" กฎหมายแห่ง เล่ม ๖, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : หน้า ๒๐
^๒เรื่องเดียวกัน
^๓เรื่องเดียวกัน

มีที่ดินทำกินและให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์มากที่สุด พร้อมกับการจัดระบบการผลิตและจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เกษตรกรทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองนโยบายแห่ง
รัฐในการลดความเหลื่อมล้ำในฐานะของบุคคลในทางเศรษฐกิจและสังคม ตามที่ได้กำหนดไว้ใน
ในรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้น"

นอกจากนี้จะเห็นได้จากเหตุผลในการตรา พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗
ซึ่งกล่าวไว้ว่า

"เนื่องจากป่าไม้เป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติ และรัฐบาลได้กำหนดกฎหมายไว้ในแผน
พัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติว่าจะสงวนป่าไม้เป็นเนื้อที่ประมาณร้อยละ ๕๐ แห่งเนื้อที่ประเทศ
ไทย ทั้งเป็นเนื้อที่ป่าสงวนรวมประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ ตาราง กม. หรือ ๑๕๐ ล้านไร่

บัดนี้ปรากฏว่าป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองไว้แล้วและที่ยังมิได้สงวนคุ้มครองได้ถูกบุกรุกและถูกทำ
ลายลงเป็นจำนวนมาก แม้อป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธารก็ถูกแผ้วถางเผา ทำลายเป็นอันมาก
ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดความแห้งแล้งพินาศทั้งหลาย ลำน้ำก็เหือดหรือเกิดอุทกภัยเป็นผลเสียหาย
แก่เกษตรกรและเศรษฐกิจของประเทศอย่างร้ายแรง

รัฐบาลจึงเห็นเป็นการจำเป็นอันรีบด่วนที่จะต้องดำเนินการปรับปรุงกฎหมายเรื่องนี้เสีย
ใหม่เพื่อให้สามารถดำเนินการคุ้มครองป้องกัน เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าของ
ชาติและเพื่อมิให้อาชีพเกษตรกรรุ่นของประชาชนส่วนใหญ่ และเศรษฐกิจของประเทศถูกกระทบ
กระเทือนจากผลของการทำลายป่า"

ปัจจุบันแนวโน้มของนานาประเทศส่วนใหญ่ได้ยอมรับแนวความคิดใหม่ที่ว่ากรรมสิทธิ์
ในทรัพยากรดินท้องป่ระกอบด้วยป่าคือสิ่งสำคัญ รัฐธรรมนูญของประเทศจำนวนมากจึงมีบัญญัติ
ให้จำกัดสิทธิหรือเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสาธารณประโยชน์ได้ภายในขอบเขตอำนาจของ

*บันทึกรายละเอียดเชิงสรุปย่อ พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.....
ของคณะกรรมการพิจารณาหลักการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
๑๘ ธ.ค. ๒๕๑๓

นายพลณะ สุทธิประภา, พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ๒๕๑๔
พร้อมด้วยคำอธิบายประกอบ, คณะอนุกรรมการเผยแพร่กิจการในทางกฎหมาย สมาคมทนายความ
แห่งประเทศไทย

กฎหมายเช่นรัฐธรรมนูญเยอรมันตะวันตก มาตรา ๑๔ วรรค ๓ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๓๓ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่าในรัฐธรรมนูญปัจจุบันนี้จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคล แต่สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย คือนอกจากจะใช้สอยซึ่งประโยชน์โดยส่วนตัวแล้วยังต้องคำนึงถึงภาวะและหน้าที่ที่มีต่อสังคมคือสาธารณชนด้วย เพื่อหลักแห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ความเสมอภาค เสรีภาพ ความก้าวหน้าของสังคม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่จะเข้าไปก้าวก่ายการใช้สอยทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยคำนึงถึงจุดหมายที่สำคัญคือ ประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคม

การที่สิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคล โคนจำกัดหรือวิครอนเช่นว่านี้ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ กฎหมายที่จำกัดและวิครอนสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคล ในกรณีหนึ่งได้แก่การยึดและริบทรัพย์สิน โดยเฉพาะตามกฎหมายศุลกากร ซึ่งเป็นกฎหมายทางก้นภาณิอากร อันเป็นกฎหมายที่สำคัญในทางเศรษฐกิจและความมั่นคงแห่งชาติอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ นโยบายแห่งรัฐในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายในการจับกุมภาณิอากร หลักกฎหมายศุลกากรจึงมีเหตุผลที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ส่วนรวมและรัฐอันถือว่าเป็นเหตุผลที่สมควรและเหมาะสม ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าวอาจจะกระทบกระเทือนสิทธิส่วนบุคคลไปบ้างก็ตาม แต่คุณค่าสังคมหรือ (social value) มีน้ำหนักมากกว่า ดังจะได้อธิบายและวิเคราะห์ในบทต่อไป

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

*รัฐธรรมนูญเยอรมันตะวันตก มาตรา ๑๔ วรรค ๓ บัญญัติว่า "การเวนคืนจกกระทำก็เพื่อสาธารณประโยชน์เท่านั้นและการเวนคืนจกต้องบัญญัติกฎหมายกำหนดวิธีการ และจำนวนเงินเพื่อชดใช้ค่าทำขวัญหรือเมื่อได้อาศัยอำนาจของกฎหมายดังกล่าวจึงจะกระทำได้ การกำหนดค่าทำขวัญต้องกำหนดโดยพิจารณาจากสาธารณะประโยชน์กับประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียร่วมกันโดยเป็นธรรม สำหรับจำนวนเงินค่าทำขวัญ หากมีข้อโต้แย้งยอมยื่นฟ้องต่อศาลธรรมคาได้"